

Claude-Brigitte Carcenac

Coneguem l'islam

Eumo Editorial

© 2018, Claude-Brigitte Carcenac
© de la traducció de l'original en francès: Marta Recuenco

© d'aquesta edició: Eumo Editorial
C. Dr. Junyent, 1. 08500 Vic
www.eumoeditorial.com - eumoeditorial@eumoeditorial.com
—Eumo és l'editorial de la UVic-UCC—

Primera edició: febrer de 2018

Disseny de la coberta: David Carretero
Maquetació: ebc, serveis editorials / Grafime

Imprès a Liberdúplex

Dipòsit legal: B 1855-2018
ISBN: 978-84-9766-621-3

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com, 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

ÍNDIX

Què és, doncs, l'islam?	7
1. Les bases de l'islam	19
Mahoma, profeta i líder polític	19
L'islam, una religió plural	27
L'Alcorà, el llibre revelat	36
Els hadits, complements de l'Alcorà	40
La xara, la llei islàmica	44
2. Les obligacions religioses del musulmà, els cinc pilars de l'islam	49
La professió de fe o la xahada	50
L'almoïna sobre els ingressos o la zakat	51
El dejuni del ramadà	53
La pregària o la salat	56
El gran pelegrinatge o hagg	62
3. El fidel i el seu Déu	67
Les creences	67
El sufisme	79
La guerra santa o gihad	88
Gihad i terrorisme.....	95

4. La família, pilar de la societat	99
El matrimoni, un deure religiós	99
L'islam i la poligàmia	105
El divorci a la musulmana	108
5. La dona, el gran tema de polèmica	113
Sexualitat, virginitat i contracepció	113
La lapidació i l'ablació del clítoris en el centre de la controvèrsia	119
La dona és igual que l'home?	126
6. La vida quotidiana al ritme de l'islam	139
Del naixement a la mort	139
Calendari, festes i mesquita	145
Les prohibicions	152
El bon ús dels diners	160
Glossari	167
Bibliografia i llocs web	171
Annex. Declaració Islàmica Universal dels Drets Humans	175

QUÈ ÉS, DONCS, L'ISLAM?

Avui dia si pronunciem el mot islam desfilen davant nostre conceptes com immigració massiva, dones cobertes amb vel, violència, terrorisme i tantes imatges negatives. Però aquesta és una percepció esbiaixada. L'islam és una religió que té més de 1.900 milions de practicants a tot el planeta, o sigui, un 24 % de la població mundial, i que s'esforça per encaixar en el món modern. Però sabem què és l'islam? Podem entendre'l si no el coneixem? Com el podem explicar?

Els partits xenòfobs i populistes aprofiten cada atemptat, cada conflicte, per articular un discurs reductor i simplista molt eficaç a les urnes. Embolcallats en un nacionalisme obsolet i nostàlgic, fan una crida als orígens i proposen una víctima propiciatòria per a tots els mals: els musulmans, com ho van ser els jueus molt sovint al llarg de la història. Però si no ens preguntem avui si un home o una dona jueus són de confessió jueva abans que ser catalans, espanyols o francesos, ni ens qüestionem el fet que puguin assumir càrrecs de govern, etc., per què ho fem amb un ciutadà musulmà?

El que ha canviat, des de fa una dècada, és que hem descobert aquests nous veïns, els musulmans, nombrosos als nostres barris i pobles, amb uns costums i unes acti-

tuds que ens desconcerten; o pitjor encara, que desvetllen en nosaltres desconfiança perquè s'han multiplicat els actes terroristes en nom de l'islam i la violència gihadista ha arribat a llocs que mai no hauríem pensat. La temptació de rebutjar-ho en bloc és gran: rebutjar el vel, la segregació de sexes, les prohibicions alimentàries i, és clar, el terrorisme.

L'islam és una religió que ha donat origen a realitats culturals i polítiques molt diferents. I ho podem constatar fàcilment, només d'observar i comparar la pràctica rígida de l'islam de l'Aràbia Saudita i l'islam de l'Àfrica occidental o la situació de la minoria Rohingya perseguida a Birmània.

Parlar de l'islam en general és tan erroni com fer-ho del cristianisme en el seu conjunt; l'islam és una religió tan dividida com ho és el cristianisme. Tots els corrents de l'islam beuen de la mateixa font, però no l'interpreten de manera igual. Per tant, aquesta obra vol ser una aproximació a l'islam; vol oferir als lectors, sense ànim d'exhaustivitat, elements de reflexió i respostes a les preguntes que sovint ens fem sobre aquesta religió.

L'orientalisme, els fantasmes d'una vida voluptuosa al cor de l'harem, han desaparegut. Els contes de les mil i una nits s'han esvanit com en un encanteri al llarg de la segona meitat del segle xx i han cedit el lloc als petrodòlars, les migracions i la globalització. La realitat ha substituït el somni i ens ha fet descobrir que hi ha una altra manera de pensar i d'actuar. L'islam, que havia quedat ocult sota la supèrbia colonialista, ara es fa present en carn i ossos a les nostres ciutats, als nostres barris.

La cohabitació de vegades comporta friccions i malentesos, tal com va passar als anys 60 del segle passat quan

van instal·lar-se a Catalunya immigrants procedents del sud de l'Estat espanyol. Ara els problemes de cohabitació són més difícils de gestionar: una llengua, una religió, una cultura estrangeres construeixen un mur d'incomprensió, un xoc entre cultures. La globalització comporta migracions i imposa el veïnatge entre comunitats diferents; per viure en harmonia una societat ha de cedir a cadascú el seu lloc, acceptar la multiculturalitat i tendir cap a la interculturalitat entesa com un diàleg entre els que són diferents. El procés passa necessàriament per la coneixença mútua entre uns i altres.

I per promoure aquest coneixement de l'islam, cal que ens remuntem als orígens, a la mort de Mahoma. Des del bon començament les rivalitats internes i les diverses interpretacions sobre el que el profeta va fer o va dir (haddits) llancen la jove comunitat musulmana a buscar una ortodòxia que sigui acceptada per tothom; un fenomen similar i fins i tot més sagnant que el que va viure el primer cristianisme, reprimint les heretgies. Es vol constituir una sola comunitat al voltant d'una fe, però no es podrà evitar que els xiïtes i els sunnites se separin l'any 680, 48 anys després de la mort del profeta.

Davant d'una expansió fulgurant de l'islam cal una unitat doctrinal i política. Omar, el segon califa, és a dir, el segon successor de Mahoma, conquereix Damasc l'any 634, Jerusalem l'any 636 i Alexandria l'any 641. L'expansió islàmica és afavorida per la feblesa dels imperis sassànida, persa i bizantí i també per campanyes militars perfectament orquestrades i exèrcits que han adoptat un model tribal tradicional en què el cap gaudeix d'una autoritat personal sobre els seus homes, els quals mantenen

amb ell vincles de parentiu o aliances de clans. La islamització també es veu propiciada fins als nostres dies per una certa flexibilitat de l'islam, que no fa taula rasa amb els costums dels països on s'instal·la si aquests costums no xoquen directament amb les seves prohibicions religioses, com és el cas del politeisme, la reencarnació, etc., i permet mantenir determinades tradicions locals com les mutilacions genitals femenines, practicades sobretot a Àfrica i que la nostra sensibilitat reprimeix amb horror. A l'islam, al qual s'ha fet responsable massa sovint de tals pràctiques, només se'l pot acusar de tolerar-ho. Tot i que l'any 2007 la Universitat al-Azhar del Caire, una de les més influents del món musulmà, va declarar que les mutilacions genitals femenines no tenien cap fonament dins la llei islàmica. En general, podem constatar que com més ens allunyem de la península Aràbiga, menys estricta és l'observança de la llei i més es toleren els costums locals.

Fins a la primera meitat del segle xx la colonització occidental del món musulmà havia controlat les estructures socials i econòmiques i la cohesió social dels territoris sotmesos; la descolonització que va alliberar aquests països va obrir, alhora, el debat sobre la religió, la llei, la societat i la governança política. Les nacions que van sorgir-ne van ser molt sovint guiades, al començament, per elits formades a Occident, desitjoses d'establir estats moderns i pròsperes. Però les expectatives no es van complir, es van reprimir les crítiques polítiques i socials, va créixer la divisió interna i va augmentar la dependència vers les grans potències mundials, els Estats Units i la Unió soviètica.

Davant aquest fracàs postcolonialista, de manera paral·lela, es referma la convicció que l'adaptació de les societats

musulmanes al món modern passa per una revitalització dels principis islàmics, un retorn a la xara, la llei islàmica, l'abandó de la qual es percep sovint com l'origen de tots els mals. Aquesta presa de consciència, encara més accentuada avui dia, no és nova sinó que arrenca de principis del segle xx amb pensadors com al-Banna o al-Afghan. A tot això, se li afegeixen el poder i la influència de l'Àrab Saudita a cops de petrodòlars. No hem d'obviar la responsabilitat del fonamentalisme estricte del wahhabisme saudita en els conflictes i el terrorisme que assoten l'inici del segle XXI.

Retornar a una obediència islàmica estricta és acostar-se a l'Alcorà, als hadits i a la xara. Tal com veurem més endavant, l'organització social i familiar que proposa l'Alcorà és una organització del segle VII i l'adaptació al món modern no és pas fàcil per als teòlegs musulmans perquè l'Alcorà és abans que res un llibre religiós que no s'ha de confondre amb un codi jurídic. La llei recorre als hadits, que recullen les paraules del profeta, però xiïtes i sunnites no es posen d'acord en un corpus únic d'aquests hadits. La llei islàmica que es fonamenta en l'Alcorà i els hadits sovint no poden donar resposta a qüestions que es plantegen en la societat actual, com les referides a la bioètica, per exemple.

L'adopció de la xara avui dia és sovint un mitjà polític per afermar l'autoritat dels dirigents, que poden embolcallar-se així de legitimitat. Si s'aplica de manera estricta, la xara comporta penes difícilment acceptables com la lapidació, les fuetades o l'amputació d'una mà. L'execució d'aquestes penes és objecte de debat entre els musulmans fins al punt que alguns juristes defensen que mai no s'hau-

rien d'aplicar aquestes sentències mentre que d'altres afirmen que sí. No cal dir que l'absència d'una jerarquia religiosa centralitzada dificulta l'actualització del missatge transmès per Mahoma al conjunt dels musulmans. El catolicisme va tenir el segon Concili Vaticà (1962-1965) per respondre a les demandes del món modern i adaptar-hi l'Església sense trair l'essència del missatge cristià tal com l'entenien. Una dècada abans, el 1950, la Universitat al-Azhar d'Egipte s'organitzava en tres facultats dedicades a l'estudi de la jurisprudència islàmica, l'estudi dels fonaments de la religió i la teologia, i l'estudi de la llengua àrab. Actualment aquesta universitat és la més alta autoritat en matèria religiosa en el món sunnita.

Conscients de la necessitat de renovar la xara i donar unes directrius als membres de l'Organització de la Conferència Islàmica (COI), la 19a Conferència de Ministres d'Afers estrangers del COI, després d'un acord de la comissió d'experts jurídics, promulga el 1990 la Declaració del Caire dels drets de l'home dins l'islam en resposta a la Declaració universal dels drets de l'home del 1948 de Nacions Unides. L'objectiu és doble: modernitzar l'islam i desmarcar-se d'una declaració suposadament universal que resulta que no ho és per al món musulmà. Efectivament, la Declaració dels drets de l'home dins l'islam es fonamenta en una base religiosa, no sobre una ètica laica i universal. Si bé el text és encomiable des de diversos punts de vista, no li han faltat les crítiques; entre altres, la referida a la igualtat de drets entre homes i dones, a la qual no hi fa cap esment. És un text humanista, respectuós amb la sensibilitat contemporània en matèria de drets però dins el marc estricte de la xara.

Pensar l'islam avui és, segons alguns teòrics, fer prendre consciència de com s'han construït els textos fundacionals, aplicar-hi el que anomenem exegesi a fi de remuntar fins al missatge original i extreure'n tota la riquesa. Mentre l'Alcorà, tal com ens arriba avui, només sigui vist com un text dictat per Déu i no com un missatge oral transcrit, la tasca d'interpretar-lo serà complicada. Voler retornar a un islam dels primers temps, més pur, és una il·lusió, perquè els primers musulmans aplicaven els preceptes islàmics en el marc d'un sistema de coneixement, social i circumstancial propis de la seva època.

Des del punt de vista individual, és certa l'obsessió dels musulmans per complir amb la llei; la llei els porta pel bon camí, pel camí que els condueix a Al·là. Per tant, sorprèn el nombre de llocs web que donen resposta a qüestions que preocupen molts musulmans. Algunes qüestions es refereixen a temes delicats com el gihad, però també a d'altres molt senzills com la pregària, les relacions sexuals, etc. Les respostes són de naturalesa ben diversa en funció de l'autoritat religiosa que intervingui. Es nota clarament la falta de catequesi entre els fidels, que demostren un gran desconeixement de l'islam i dels seus preceptes; aquest és el primer perill que amenaça els immigrants, separats de l'estructura familiar en un sentit ampli, que és la que vertebrava la societat i l'individu i constitueix el seu entorn natural.

Aquesta és, a grans trets, la situació vista des de dins l'islam. I des de fora, des d'Occident, ens trobem davant del problema de la immigració i l'afrontem de diverses maneres. D'una banda, hi ha qui manté una actitud benvolent i paternalista, i busca la integració dels nousvinguts evitant

l'aculturació. Aquest equilibri és difícil de mantenir perquè tendeix, amb el temps, a fondre el flux migratori dins la població autòctona de manera que els musulmans immigrants esdevenen catalans, espanyols, de confessió musulmana, així com n'hi ha d'altres que professen la fe cristiana o jueva. D'una altra banda, hi ha una actitud dictada per la por. Això degenera en islamofòbia i islamopososi, fomentades pels partits xenòfobs. Qui més crida és qui més es fa sentir. És cert que hi ha una nova exacerbació fonamentalista de l'islam, afavorida per la manipulació que fan uns dels textos fundacionals, i per la ignorància en matèria religiosa dels altres. Aquesta deriva extremista es concreta a casa nostra en els atemptats indiscriminats. Si s'ataca la població autòctona, molts musulmans residents a Occident condemnen els atemptats i constaten amb horror i incomprensió que els seus propis fills són xuclats en aquesta espiral de violència.

Heus aquí el que va escriure el març de 2017 el rector de la Gran Mesquita de París, Dalil Boubakeur, màxima autoritat sunnita a França: «França no és terra d'islam; és una terra on coexisteixen diverses religions, entre les quals l'islam, i on hi ha també persones atees i agnòstiques. En aquest context, tota persona musulmana ha de respectar els valors i les lleis de la República francesa. Per exemple, com que les lleis franceses autoritzen la blasfèmia i la caricatura religiosa, encara que algú es pugui sentir ofès o ferit, no es pot reaccionar amb violència davant d'aquestes formes d'expressió ni se'n pot exigir la prohibició. I més encara, cap musulmà no té el dret d'exigir que França modifiqui els seus valors i les seves lleis per adaptar-los a la pròpia fe, exactament igual com cap cristià, cap jueu,

cap ateu ni cap agnòstic no tenen aquest dret.» (Declaració de l'islam a França, 28 de març de 2017). Aquesta opinió és àmpliament compartida per la majoria dels musulmans residents a Europa.

Un informe elaborat el novembre de 2014 pel Centre de prévention des dérives sectaires liées à l'islam (CPDSI), a partir d'una investigació feta entre 160 famílies franceses que tenien un fill o una filla que havia marxat a Síria o s'havia radicalitzat, mostra el procés d'adoctrinament i de reclutament d'aquests joves. L'informe evidencia un procés que probablement es pot extrapolar al que passa a altres països europeus. Aquests nois i noies radicalitzats no necessàriament han passat per la mesquita; la captació es fa via internet segons un procés que segueix un mateix guió (vegeu <http://www.cpdsi.fr/articles-et-rapports/la-metamorphose-operee-chez-le-jeune-par-les-nouveaux-discours-terroristes/>).

La investigació revela que els joves de 15 a 25 anys que són captats sovint procedeixen de famílies de classe mitjana i alta. Tot sol començar amb una recerca a internet, feta a l'atzar; aquests joves, que moltes vegades senten que la societat no els entén, descobreixen a la xarxa un munt de complots, mentides i escàndols que els impressionen. Per un joc d'algoritmes, Youtube els recomana nous vídeos del mateix gènere, que suggereixen «l'existència de societats secretes que manipulen la humanitat» i combaten l'islam. De mica en mica, seguint els enllaços, aquests joves internautes descobreixen que l'islam és l'únic mitjà contra el mal. S'inscriuen, llavors, en un grup de Facebook on faran «nous amics», un ambient acollidor que lentament els anirà aïllant del seu entorn i en el qual desenvoluparan

un llenguatge per a iniciats. Els autors de l'informe parlen de deconstrucció i posterior reconstrucció de la persona, en el curs de la qual «es reescriu la història i les creences d'aquella persona». Per acabar, la darrera fase del procés consisteix a reforçar la influència sobre l'individu per mitjà d'un bombardeig de whatsapp, correus electrònics, etc.

Les famílies i els educadors constaten la transformació d'aquests nois i noies dia a dia. Els joves radicalitzats es tanquen en un mutisme absolut, no freqüenten més els amics, se salten les reunions familiars i abandonen les classes. L'autoritat parental s'esmicola i el noi o la noia adopten un comportament que la família i els amics consideren irracional: per exemple, rebutgen l'esport si no es practica de manera separada entre nois i noies, fan boicot a un restaurant perquè hi ha carn de porc amagada al menú, etc.

Finalment, aquest informe revela com els grups islamistes radicals saben gestionar la psicologia i les noves tecnologies per destil·lar de manera eficaç la seva propaganda. També és cert que, de manera més general, la influència dels imams sobre la comunitat de fidels és fonamental, perquè els practicants musulmans, desarrelats, tendeixen a aplegar-se a la mesquita amb els seus correligionaris. La formació dels imams és, doncs, molt important.

En aquest sentit, i per acabar, vull citar tres articles inclosos en la declaració de l'islam que va fer el 2017 Dalil Boubakeur, un home considerat moderat i el pensament del qual reflecteix el que pensen la majoria de musulmans.

Article 2. Tot musulmà ha de vigilar de no cercar la seva cultura religiosa en fonts, en predicadors i en sermonejadors mediàtics que no tinguin el reconeixement dels savis

més respectats de la comunitat. Ha de preferir llegir directament els escrits d'aquests savis. S'ha de protegir del pecat de la vanitat que consisteix a donar lliçons als altres sobre què és un bon o un mal musulmà, quan un mateix no té res més que una cultura religiosa peremptòria, superficial i aproximada.

Article 8. Tot musulmà té el deure de cultivar el coneixement de les ciències i dels sabers de tota mena. Per tant, l'obscurantisme, el rebuig de la ciència i del progrés científic són lectures errònies de l'islam.

Article 11. Al·là va crear la humanitat amb la voluntat que fos fraternal. Tot musulmà, doncs, ha de militar en tot moment per la pau i contra la guerra, per la fraternitat i contra el racisme, per les paraules de concòrdia i contra les paraules d'odi.

Ja és hora, doncs, d'intentar respondre a les preguntes fonamentals que ens formulem sobre aquest gran desconegut. Això és el que es proposa el llibre. Al llarg dels capítols s'aborden les qüestions que a nosaltres ens resulten essencials i que poden semblar trivials des del punt de vista musulmà. D'aquí que molts elements de resposta han estat puats de llibres i de llocs web musulmans, en un intent d'immersió i d'impregnació cultural a fi d'explicar-los de la manera més ajustada possible. Però potser tot plegat no és més que una il·lusió.